

EKONOMİK KALKINMA

Ekonomik Kalkınma

Ekonomik kalkınma, bir toplumun ekonomik, sosyal, sağlık ve siyasal açıdan hayat seviyesini yükseltmesine denir.

Kalkınma ile birlikte ekonomideki sayısal gelişme yanında sosyal ve siyasal kurumların yapısal olarak değişmesi ve gelişmesi söz konusu olur. yoksulluk, işsizlik, gelir dağılımı, sağlık ve eğitim seviyesi bir toplumun yaşam kalitesini gösteren sosyal göstergelerdir.

Ekonomik Kalkınmanın Ölçülmesinde Kullanılan Kriterler;

- Kişi başına düşen **milli gelir**
- Kişi başına düşen **milli gelirin artış hızı**
- Tasarrufların ve yatırımların **milli gelire oranı**
- Toplam katma değer içinde **sanayi üretiminin payı**
- Tarım ve şehir nüfusunun **toplam nüfus içindeki payı**
- Kişi başına **verimlilik**
- Dış ticaretin **milli gelir içindeki payı**

Ekonomik Kalkınmanın Ölçülmesinde Kullanılan Kriterler;

- Okuma yazma oranı
- Şehirleşme oranı
- Doğum ve ölüm oranları, bebek ölüm oranları
- Nüfus artış oranı
- Günlük gazete ve dergilerin tirajı
- Kişi başına düşen otomobil, tv, cep tel. vb. miktarı
- Kişi başına düşen enerji tüketimi

Kalkınmakta Olan Ülkelerin Özellikleri

- Gelir Düzeyinin Düşük Olması ve Adaletsiz Dağılıması
- Tarım Sektörünün Ekonomideki Ağırlığının Fazla Olması
- Sanayi Sektörünün Gelişmemiş Olması
- Dış Ticarete Rekabet Güçlerinin Olmaması
- İşletme Ölçeklerinin Düşük Olması
- Tasarruf Seviyesinin Düşük Olması
- Göç ve Şehirleşme Sorunlarının Olması
- Eğitim Düzeyinin ve Sağlık Standartlarının Düşük olması

İnsani Gelişmişlik Oranı

- Ülkelerin gelişmişlik düzeyi İnsani Gelişmişlik Endeksi ile ölçülür. Bu endeks, 1990 yılından beri Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından kullanılmaktadır.
- Bu oran sıfır (0) ile bir (1) arasında bir rakamdır.
 - Sıfır (0) olması:
 - bir toplumun hiç gelişmediğini,
 - Bir (1) olması ise:
 - tam geliştiğini gösterir.
- Yıldan yıla, bu oranın bire yaklaşması o toplumun sosyal ve ekonomik yönden gelişmekte olduğunu göstermektedir.

İnsani Gelişmişlik Oranı

- İnsani Gelişmişlik Oranı kriterleri;
- uzun ömürlülük,
- okur-yazarlık oranı ve
- satın alma gücü paritesine göre kişi başına düşen gelirdir.

	YIL	ÜLKE ADI	İnsani Gelişme Endeksi
1	2012	Norveç	0,955
2	2012	Avustralya	0,938
3	2012	ABD	0,937
4	2012	Hollanda	0,921
5	2012	Almanya	0,92
15	2012	İsrail	0,9
16	2012	Belçika	0,897
17	2012	Avusturya	0,895
18	2012	Fransa	0,893
19	2012	Finlandiya	0,892
20	2012	Slovenya	0,892
21	2012	İspanya	0,885
22	2012	İtalya	0,881
23	2012	İngiltere	0,875
31	2012	Şili	0,819
32	2012	Portekiz	0,816
33	2012	Karadağ	0,791
34	2012	Meksika	0,775
35	2012	Sırbistan	0,769
36	2012	Makedonya	0,74
37	2011	Türkiye	0,722

2022 İnsani Gelişme Raporu

- Türkiye, Birleşmiş Milletler (BM) İnsani Gelişme Endeksi raporunda 191 ülke arasında 48. sırada yer aldı.
- BM Kalkınma Programı (UNDP), "Belirsiz Zamanlar, Huzursuz Yaşamlar: Dönüşen Dünyada Geleceğimizi Şekillendirmek" başlıklı 2022 İnsani Gelişme Raporu'nu açıkladı.
- <https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/29731>

Son 2 yılda insani gelişme endeksi küresel boyutta geriledi

Kovid-19 salgını, Rusya-Ukrayna Savaşı ve yaşanan küresel krizler nedeniyle insani gelişme endeksi küresel boyutta geriledi

Dünya genelinde

Son 32 yılda ilk kez

İnsani gelişme endeksi peş peşe iki yıl geriledi

2020-2021'de her 10 ülkeden 9'unda oran düştü

Türkiye'de ortalamalar yükseldi (1990- 2021)

İnsani gelişme endeksi
peş peşe iki yıl geriledi

2020-2021'de her 10 ülkeden
9'unda oran düştü

Türkiye'de ortalamalar yükseldi (1990- 2021)

08.09.2022 Kaynak: BM Kalkınma Programı (UNDP)

- Türkiye, raporda endeks sıralamasındaki en yüksek kategori olan "çok yüksek insani gelişme" kategorisine üst üste üçüncü kez girdi ve bu yıl 191 ülke arasında 48. sıraya yerleşti.
- Uzun ve sağlıklı yaşam, bilgiye erişim ve insana yakışır yaşam standardını temel alan rapora göre, 1990 ile 2021 yılları arasında Türkiye'de insani gelişim endeksinin her üç boyutunda da ilerleme görüldü.
- Bu dönemde Türkiye'de yaşam süresi 8,3 yıl, ortalama öğrenim süresi 4,2 yıl ve öğrenim süresi 9,3 yıl arttı.

- Kiři başına dūřen gayrisafi milli hasıla (GSMH) ise aynı dōnemde yaklaşık yüzde 139 artış gōsterdi.
- Toplumsal cinsiyet eřitliēinde erkeklerin insani geliřme seviyelerinden yararlanma oranı kadınlara gōre daha yūksek olurken, Tūrkiye bu kategoride 170 ūlke arasında 65. sıraya geriledi.

- Son 2 yılda her 10 ülkeden 9'unun insani gelişme oranı geriledi
- Dünyanın krizden krize savrulduğu, karşı karşıya kaldığı sorunlarla başa çıkamadığı ve rotada keskin bir değişiklik olmazsa daha fazla yoksunluk ve adaletsizliğe sürükleneceği uyarısının yer aldığı raporda, Kovid-19 salgını, Rusya- Ukrayna Savaşı ve yaşanan küresel krizler nedeniyle son 2 yılda insani gelişme endeksinin küresel boyutta gerilediğine işaret edildi.
- Son 32 yılda ilk kez insani gelişme endeksinde peş peşe iki yıl küresel çapta gerileme yaşandı.

- İnsani gelişme, 2016 yılı düzeyine gerileyerek Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri doğrultusunda katedilen gelişmenin büyük bölümünü tersine çevirdi.
- Bu tersine dönüşün evrensel boyutta olduğu belirtilen rapora göre, insani gelişim endeksi Türkiye de dahil olmak üzere ülkelerin yüzde 90'ından fazlasında 2020 ya da 2021 yılında geriledi.
- İnsani gelişme endeksi, ülkelerin yüzde 40'ından fazlasında ise her iki yılda da gerileme gösterdi.

- İnsani gelişme endeksi sıralamasında ilk basamakta İsviçre yer aldı. Bu ülkeyi Norveç, İzlanda, Hong Kong (Çin), Avustralya, Danimarka, İsveç, İrlanda, Almanya ve Hollanda izledi.
- Listede İngiltere 18'inci, Japonya 19'uncu, ABD 21'inci, Çin ise 79'uncu sırada yer aldı.

türkiye-bm-insani-gelisme-endeksi-raporunda-191-ülke-icinde-48-sirada-yer-aldi/2679614#:~:text=T%C3%BCrkiye%2C%20Birle%C5%9Fmi%C5%9F%20Milletler%20(BM),%C4%B0nsani%20Geli%C5%9Fme%20Raporu'nu%20a%C3%A7%C4%B1klad%C4%B1.

Az gelişmişlik Kısır Döngüsü

- Az gelişmiş ülkelerde **gelir seviyesi yetersizdir**.
- Nüfus fazla olduğu için kişi başına gelir düzeyi düşüktür.
- Gelir düzeyinin düşük olması, **talebin de yetersiz** olmasına neden olur.
- Gelir genellikle beslenme ve barınma harcamalarına zor yetmektedir. O yüzden kişiler gelirlerinden **tasarruf edememektedir**
- Tasarruf düzeyi yetersiz olduğu için **yatırımlar da düşük** düzeylerde kalmaktadır

Az gelişmişlik Kısır Döngüsü

- Yatırım yapılmaması, makine, teçhizat, araç, gereç gibi üretim yapmaya yarayan sermaye mallarına talep olmaması demektir. Böylece **sermaye stokunda yetersizlikler** olacaktır.
- Yeterli sermaye stokunun olmaması, üretim sürecinde **verimlerin düşük** olmasına neden olur. Verimlerin düşük olması, maliyetlerin yüksek olması anlamına da gelir. **Bu da gelirin düşük olması sonucunu doğurur.**
- **Yeniden başa dönmüş olur.**

Az gelişmişlik Kısır Döngüsü

Az gelişmiş Ülkelerde Kalkınmayı Engelleyen Faktörler

- a) Nüfus Artış Oranının Yüksek Olması
- b) İnsan Kaynaklarının Yetersizliği
- c) Doğal Kaynakların Yetersizliği
- d) Sermaye Birikiminin ve Teknolojik Buluşların Yetersizliği
- e) Mali Kurumların Gelişmemiş Olması
- f) Sosyal ve Kültürel Yapının Katılığı

• Kalkınma Modelleri

• a) Dengeli Kalkınma

- *Dengeli kalkınma*, yatırımların çeşitli endüstriler arasında dengeli bir şekilde dağılımının yapılmasına **denir**.
- Böylelikle her iş kolunda çalışma düzeyi artacaktır.
- Bu modele göre, kalkınma tüm sektörlerde aynı anda yatırım yaparak gerçekleşir. Böylece üretimdeki artışlar kendi talebini de yaratacaktır.

Bu modele yapılan en önemli eleştiriler
sunlardır:

- **AGÜ de doğal kaynak, nitelikli iş gücü ve sermaye faktörü yetersizdir.** Ayrıca, bu üretim faktörlerini dengeli bir şekilde bir araya getirip sektörlere dağıtacak girişimci sınıf da yoktur.
- **Faktör arzı da esnek değildir** Bu ülkelerin pazarları da yetersizdir, satın alma güçleri sınırlıdır.
- **Buna göre dengeli kalkınma modeli daha çok gelişmiş ülke ekonomilerine uygundur**

b) Dengesiz Kalkınma

- Dengesiz kalkınma, ekonomideki bazı sektörlerin geliştirilmesi ve onların dışsal etkisiyle zamanla diğer sektörlerin de gelişmesine denir.
- Her AGÜ nin, kaynak yapısına göre gelişme potansiyeli olan ve diğer sektörleri sürükleyici öncü sektörleri vardır.
- Kalkınmaya, özellikle bu sektörlerle yatırım yapılarak başlanmalıdır.

- Öncü sektörleri geliştirmek ekonomide hem içsel hem de dışsal faydalar sağlayacaktır.
- Tüm sektörlerle yatırım yapmak yerine gelişme potansiyeli yüksek olan sektörlerde yoğunlaşmak, ölçekleri büyütecek, maliyetleri düşürecek, verimleri artıracaktır.
- Ayrıca bu sektörlerin ileriye ve geriye yönelik bağlantılı sektörleri de gelişme gösterecektir

Ekonomik kalkınma (bocut ve berber)

- Sanayi devriminden önceki dönemlerde;
- dünya ülkeleri arasında gelir ve hayat standardı yönünden pek fark yoktu.
- Çünkü bütün ülkelerde toplumun büyük çoğunluğu salgın hastalıklar, açlık, felaket ve savaş gibi nedenlerden dolayı **sefalet içindeydi**. Buna karşılık asiller, toprak sahipleri ve sanayi çevresi gibi toplumun küçük kesimlerini oluşturan zümre ise adeta ayrı bir dünyanın temsilcileriydi.

- Sanayi devrimleriyle birlikte toplumların ve devletlerin bu kemikleşmiş yapısında değişmeye başladı.
- Devrimi gerçekleştirmeyi başaran ülkeler kısa sürede büyük gelişmeler sağladılar.
- Devrimden sonraki iki yüzyıllık süreçte, devrimi gerçekleştiren ülkelerle gerçekleştiremeyen ülkeler arasındaki gelişmişlik farkları büyük boyutlara ulaştı.
- Ayrıca bu farklılık aynı ülke insanların arasında bile rahatsızlık duyulabilecek boyuta ulaştı.

- Dünyadaki ekonomik gelişme süreci I. Dünya Savaşı'yla kesintiye uğramıştır.
- Bu durgun durumun 2. Dünya Savaşı sonuna kadar sürdüğü söylenebilir.
- 2.Dünya Savaşı sonunda ülkeler arasındaki gelişmişlik farkları belirli sıralamalar ve gruplandırmalar yapılabilecek kadar artmıştı.
- Ülkeler artık, GÜ, GYÜ, AGÜ ya da yoksul ülkeler gibi gruplara ayrılabilirdi.

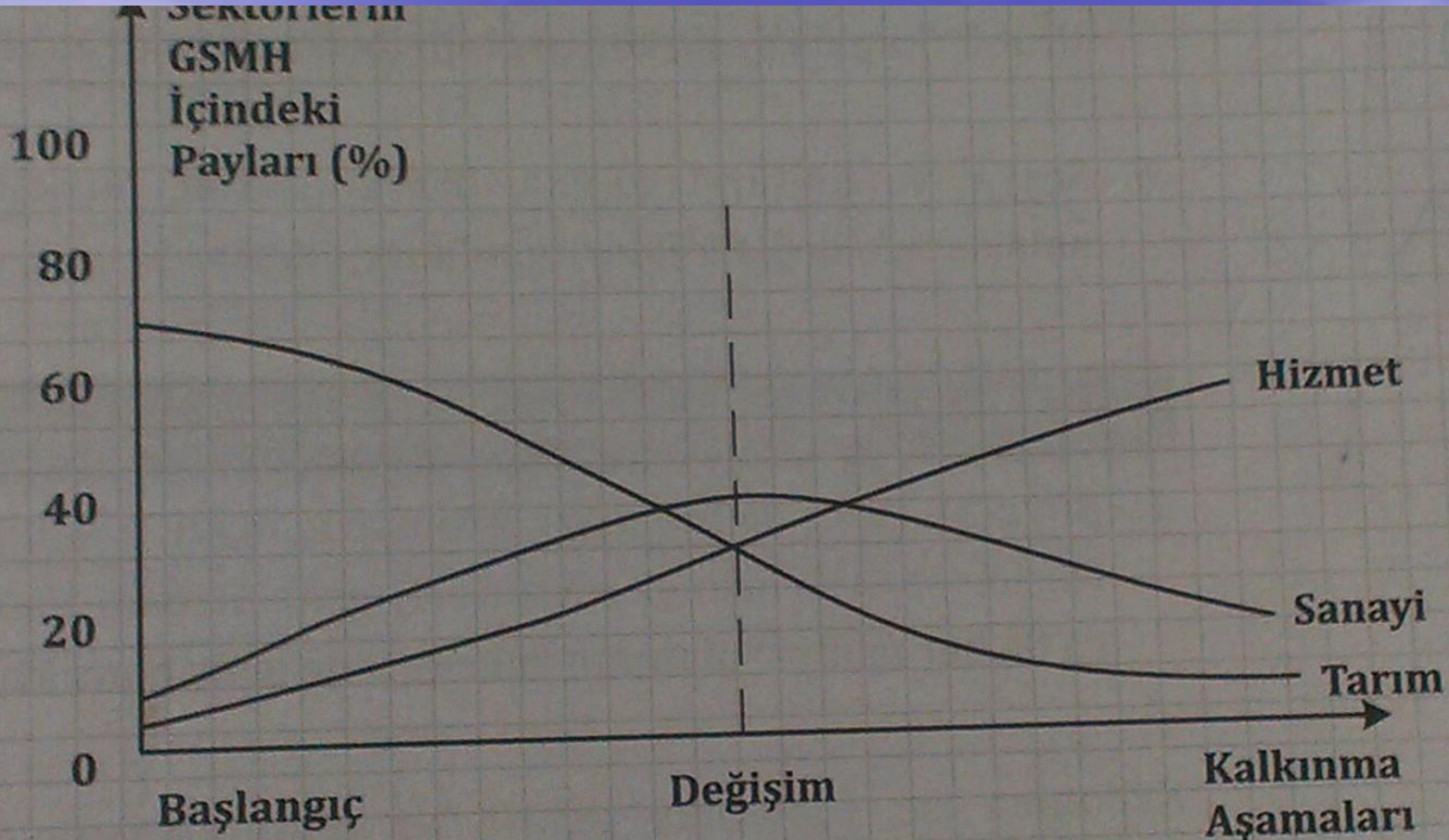
- II. Dünya savaşından sonra **kalkınma ekonomisi**, **büyüme ekonomisinden** ayrılarak yeni bir disiplin haline gelmiştir.
- **Kalkınma ekonomisinin ilgi alanı Gelişmekte Olan Ülkelerdir. (GYÜ)**

Kalkınmayı tanımlayıcı ya da açıklayıcı faktörler:

- Ülkenin kalkınma sürecine girip girmediği konusunda belirleyici rol oynayan bu ;
- **yapısal değişiklikler** genel olarak şu şekilde sıralanabilir;
- **1.** kalkınma sürecinde ekonomideki temel sektörlerin (tarım,san.,hizmet) GSYİH daki nispi paylarında değişiklik olur.
- J. Fourastie ve C.Clark tarafından **ÜÇ SEKTÖR TEORİSİ** adıyla ortaya konan bu teoriye göre ;

- **kalkınmanın ilk aşamalarında tarım sektörünün GSYİH içindeki nispi payı oldukça fazla iken sanayi ve hizmet Sektörünün nispi payları düşüktür.**
- **Kalkınma sürecine girildiğinde ;**
- **tarımın nispi payı azalırken sanayi ve hizmet sektörlerinin nispi payı artmaktadır.**
- **Kalkınma süreci devam ettikçe tarım ve san. Sektörünün nispi payları azalmaktadır.**

- Ancak san. Sektörünün nispi payı yine tarımınkinin üzerindedir.
- Hizmetler **sektörünün nispi payı** ise devamlı artış göstermektedir.
- Özellikle gelişme sürecinin ortasında bulunan değişim aşamasında san. Sektörünün nispi payının diğer sektörlerden fazla olması zorunluluğu vardır.

Şekil [26:1]

Ekonomik Kalkınmada Temel Sektörlerdeki Yapısal Değişim

- (Yapısal değişikliklere devam)
- **2.** kalkınma sürecinde tüketim malları sektörünün payı azalırken ara ve yatırım malları üreten sektörlerin payı artar.
- **3.** dış ticarete yapısal değişiklikler olur. Kalkınmanın ilk aşamalarında ihraç ürünleri içinde tarımsal ürünler ve hammaddelerin payı fazla sınıai ürünlerin payı ise düşüktür. Kalkınma sürecinde tarımın payı azalır.

- **4.** Kalkınma sürecinde kişi başına düşen enerji üretim ve tüketiminde artışlar olur.
- **5.** Eğitim ve sağlık alanlarında iyileşmeler görülür. Okur-yazar oranı artar, kişi başına düşen doktor, yatak ve sağlık personeli artar, çocuk ölüm oranları azalır.
- **6.** AR-GE faaliyetlerine GSYİH dan ayrılan pay artar.

- **7.** Dengeli beslenme alışkanlığı yerleşir. Gıda maddeleri tüketimi içinde nişastalı ürünlerin payı azalırken protein ihtiva eden ürünlerin payı artar.
- **8.** Sosyal ve kültürel yapıda, davranışlarda , alışkanlıklarda, giyim ve eğlence anlayışında değişiklikler , yenilikler olur.

Büyüme ve kalkınma arasındaki farklar

- **1. büyüme**, ekonomide bazı grupların bazı bölgelerin veya tüm ekonominin (tarım, san. Hiz. Sek.) gelir artışını ifade eder.
- **Kalkınma ise**, toplumun belirli bir refah düzeyinden daha yüksek bir refah düzeyine ulaşması ya da temel sektörlerdeki verimin artırılması anlamına gelir.
- Kalkınmada önemli olan toplumda tüm kesimlerin gelir ve refah seviyesinin yükselmesidir.

- **2. büyüme** bir miktar artışıdır.
- **Örneğin**; iyi hava koşullarında tarımda daha fazla ürün elde edilebilir. Bu artış hiçbir yapı değişikliği olmadan sağlanan bir büyümedir.
- **Kalkınma** ise ekonomik ve sosyal yapıda değişimi gerekli kılar.
- Örneğin üretim yöntemleri ve gelir dağılımında değişiklikler olmalıdır.

- **3. büyüme** daha çok endojen(iç) faktörlere, **kalkınma** ise daha çok exojen(dış) faktörlere bağlıdır.
- Çünkü kalkınmada teknoloji transferine ve bu teknolojiyi kullanacak teknisyenlere ihtiyaç vardır.

- **4.** kalkınma makro bir olgu ve makro bir değişkendir. Büyüme ise hem makro nitelikli hem de mikro niteliklidir.
- **5.** kalkınma daha geniş anlamda olup büyümeyi kapsar. $k > b$
- **6.** büyüme daha çok iktisat teorisi, kalkınma ise iktisat politikası bilim dalının ilgi alanına girer. (büyüme teoriler, kalkınma politikaları)

- **7.** büyüme yapısal değişimi tamamlamış gelişmiş ülkeler için, kalkınma ise yapısal değişim sürecini yaşayan GYÜ için kullanılır.
- **8.** kalkınma ve büyüme birbirini tamamlayan ve birbiri üzerinde etkili olan olgulardır.